

KORTE MEDEDELING

Een margriet is een margriet is ...

R. Haveman¹

Key words

Leucanthemum ircutianum
Leucanthemum vulgare
species
Netherlands
taxonomy

Abstract – In the Netherlands, usually only one *Leucanthemum* species is recognised, *L. vulgare* Lam. Recent field observations suggest that the *Leucanthemum* species that occurs abundantly in the Netherlands is the tetraploid species *L. ircutianum* DC instead. A few Dutch specimens in the herbarium collection of Naturalis in L, however, have been identified as belonging to the 'true' diploid *L. vulgare*. The latter seems to be rare in the Netherlands, and might be confined to a few relict populations.

Samenvatting – In Nederland word slechts één *Leucanthemum*-soort onderscheiden die hier bekend staat onder de naam *L. vulgare* Lam., een diploïde soort. Op basis van veldobservaties moet echter worden geconcludeerd dat de algemeen voorkomende Margriet in Nederland waarschijnlijk de tetraploïde *L. ircutianum* DC. is. In het herbarium van Naturalis te L werden echter ook een aantal exemplaren van de 'echte' *L. vulgare* aangetroffen. Deze soort is in Nederland waarschijnlijk zeldzaam en komt mogelijk alleen in een beperkt aantal relictpopulaties voor.

Publicatiedatum – 13 april 2017

INLEIDING

Leucanthemum vulgare Lam. (Margriet) is in Nederland een algemene graslandplant die vroeger vooral in hooilanden groeide en thans zijn belangrijkste, of in elk geval individuenrijkste populaties heeft in wegbermen en op dijkhellingen. De soort ontbrak van oudsher alleen in de veengebieden in het noorden van het land, maar sinds de vijftiger jaren van de vorige eeuw heeft hij ook deze contreien stap voor stap veroverd (FLORON 2015).

Wat in Nederland onder de naam *Leucanthemum vulgare* bekend staat, wordt in Midden- en West-Europa beschouwd als een aggregaat van lastig onderscheidbare soorten die samen een polyploïden-reeks vormen (Jäger & Werner 2002, Scholz & Uhlemann 2001, Sell & Murrell 2006, Seybold 1996): *L. vulgare* Lam. s. str. ($2n = 2x = 18$), *L. ircutianum* DC ($2n = 4x = 36$) en *L. adustum* (Koch) Greml. ($2n = 6x = 54$). Hogere

ploïdieniveaus, zelfs tot 22-ploïd, komen waarschijnlijk vooral voor in het zuiden van Europa, zoals Spanje (Greiner et al. 2012). *Leucanthemum ircutianum* en *L. adustum* zijn vermoedelijk allopolyploïden die ontstaan zijn uit een kruising van *L. vulgare* en een onbekende andere oudersoort (Oberprieler et al. 2011). *Leucanthemum vulgare* en *L. ircutianum* komen voor in grote delen van Europa, terwijl *L. adustum* een relatief klein verspreidingsgebied heeft in het Alpengebied (Seybold 1996). Ook de standplaatsvoorkeuren van de soorten verschillen enigszins: waar *L. ircutianum* een vrij brede ecologische amplitudo heeft en vooral voorkomt in matig voedselrijke graslanden en verstoorde situaties, is *L. vulgare* kenmerkend voor voedselarmere situaties en droge graslanden (Seybold 1996). *Leucanthemum adustum* zou vooral gebonden zijn aan alpine gruis- en rotsgemeenschappen (Seybold 1996), maar dit is voor de Nederlandse situatie minder van belang. De soortstatus van deze taxa lijkt mij, gezien de verschillen, gerechtvaardigd,

¹ Rijksvastgoedbedrijf, Directie Vastgoedbeheer, Sectie Buitenruimte, Postbus 47, 6700 AA Wageningen, the Netherlands; e-mail: rense.haveman@wur.nl

Fig. 1. De dijk bij Ochten met massavegetatie van *Leucanthemum ircutianum*. Foto: R. Haveman, 21 mei 2016.

hoewel de morfologische verschillen slechts gering zijn. Met enige oefening lijken de soorten echter wel degelijk goed van elkaar te onderscheiden.

LEUCANTHEMUM VULGARE EN *L. IRCUTIANUM*

Mijn aandacht op het bestaan van verschillende *Leucanthemum*-soorten werd gevestigd door de vondst van een vreemd ogende *Leucanthemum* op Vliegbasis Woensdrecht in 2016, die na determinatie met de Rothmaler Exkursionsflora (Jäger & Werner 2002) bleek te behoren tot *L. ircutianum*, een taxon dat niet eerder voor Nederland werd vermeld. Een snelle inspectie van ruim 10 kilometer Waaldijk tussen Herveld en Ochten (Fig. 1) in de Betuwe leverde een verrassend – althans voor mij! – resultaat op: veel *Leucanthemum*-planten, die allemaal bleken te behoren tot *L. ircutianum*. Ook langs de Nederrijn tussen Lexkesveer en Arnhem-Zuid, waar meer dan 95% van het bloemrijke dijkgrasland is omgezet in arme *Arrhenatherum*-graslanden door de dijkverzwaringen, behoorden alle nagelopen *Leucanthemum*-planten tot deze soort. Wellicht is dit achteraf minder verwonderlijk dan in eerste oogopslag lijkt: de groeiplaatsen kunnen allemaal gerekend worden tot wat de in de Duitse plantensociologische literatuur bekend staat als *Fettwiese*, oftewel matig voedselrijk hooiland (*Arrhenatheretum elatioris*, *Molinio-Arrhenatheretea*). En dat is dan weer typisch een standplaats voor *L. ircutianum* en veel minder van *L. vulgare*. Ook op de Veluwe, in de omgeving van Arnhem en Deelen bleken alle margrietten tot *L. ircutianum* te rekenen te zijn. Ben Zonneveld heeft het genoemgewicht van drie collecties

van *Leucanthemum* gemeten (zie Zonneveld 2015 voor een uitleg van de methode), en dit gaf in elk geval geen aanleiding om te denken dat er meerdere soorten in Nederland zouden voorkomen: alle drie collecties zijn vermoedelijk tetraploid. Dit zou het voorkomen van *L. ircutianum* in Nederland bevestigen, maar volledig sluitend is het meten van kerngewichten in dit opzicht niet.

De vraag rijst natuurlijk of de echte (diploïde) *Leucanthemum vulgare* wel in Nederland voorkomt. Gezien het verspreidingsgebied van deze soort zou het me ten zeerste verbazen als dat niet het geval is, al gaat het wellicht om een zeldzame soort met een klein aantal relictpopulaties, evenals in Sachsen-Anhalt (Scholz & Uhlemann 2001) en Baden-Württemberg (Seibold 1996). Mijn inschatting is, dat de soort het beste te zoeken is in kalkgraslanden (*Gentiano-Koelerietum*) en stroomdalgraslanden (*Sedo-Cerastion*). Het verschil tussen *L. vulgare* en *L. ircutianum* wordt vooral gevormd door verschillen in blad-morfologie (Fig. 2). Hoewel de bladen van beide soorten tamelijk variabel zijn (Scholz & Uhlemann 2001), zijn de middelste stengelbladen van *L. vulgare* sterk versmald en zijn de langste bladtanden van deze bladen doorgaans duidelijk langer dan de breedte van het middenveld van het blad. Bij *L. ircutianum* zijn de bladen naar de voet niet of nauwelijks versmald, en zijn de tanden duidelijk korter dan tot hooguit even lang als de breedte van het middenveld. De bladen van *L. ircutianum* zijn relatief breder dan die van *L. vulgare* en bovendien is *L. ircutianum* vaker behaard dan *L. vulgare* (Jäger & Werner 2002, Scholz & Uhlemann 2001, Seibold 1996).

Bij het doorlopen van het *Leucanthemum*-materiaal op bioportal (bioportal.naturalis.nl) bleek dat een klein deel van het

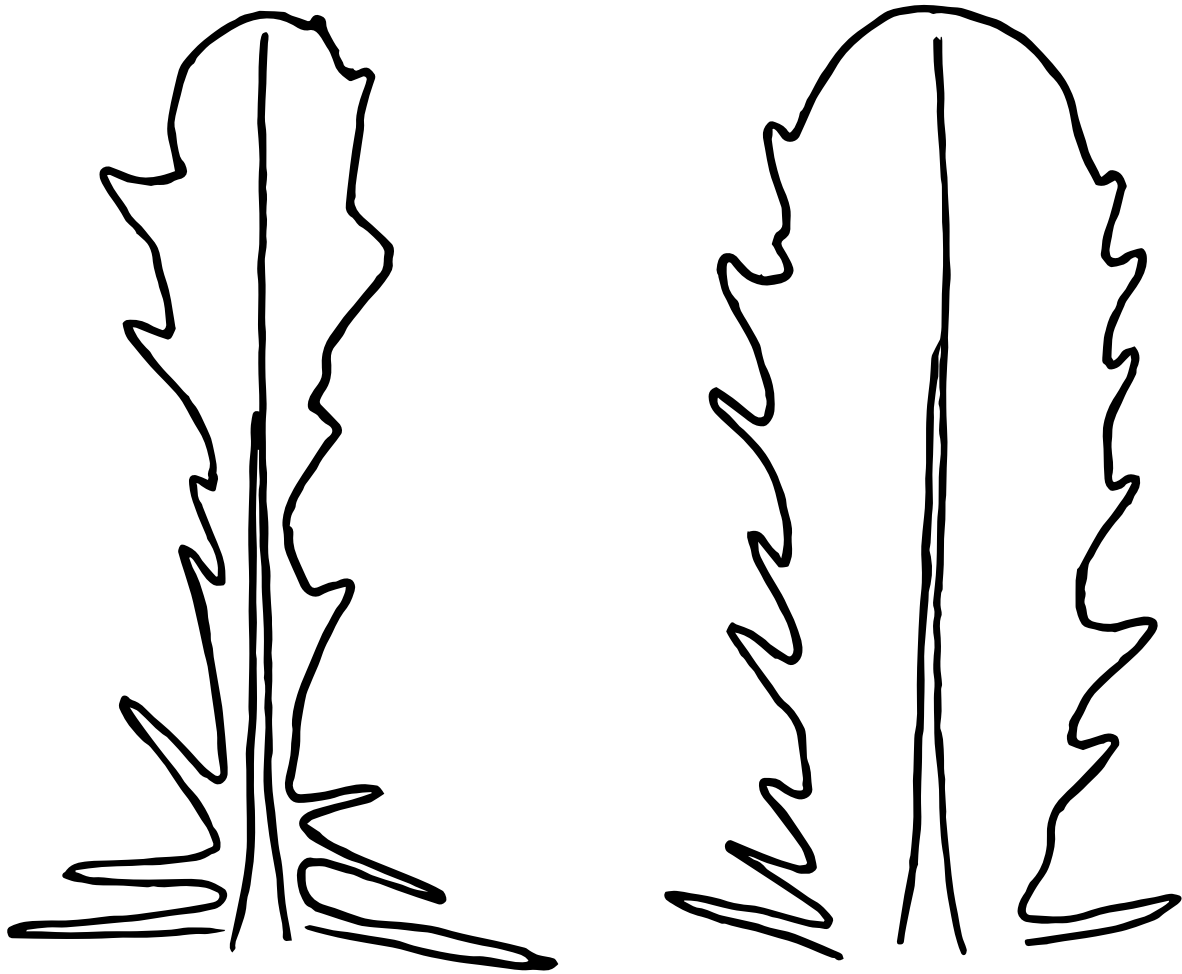

Fig. 2. Geschematiseerd blad van *Leucanthemum vulgare* (Margriet, links) en *Leucanthemum ircutianum* (rechts). Tekening: R. Haveman.

materiaal in het herbarium van Naturalis te Leiden morfologisch overeenkomt met *Leucanthemum vulgare*. Een deel van dit materiaal werd verzameld door Gadella en Kliphuis; van dit materiaal werd door hen ook het chromosoomaantal bepaald en op het etiket vermeld. Hieruit blijkt eenduidig het voorkomen van diploïde *Leucanthemum (vulgare)* in ons land. Materiaal dat overeenkomt met deze soort is voornamelijk verzameld in het oostelijke riviereengebied en Zuid-Limburg (zie [Appendix 1](#)).

Het blijkt maar weer eens dat het nog niet zo eenvoudig is een soort goed te kennen: zelfs een gek ogende margriet bleek gewoon *Leucanthemum ircutianum*. Bij deze dus de oproep om eens extra aandacht te besteden aan margrieten, ook al ogen ze nog zo gewoon...

REFERENTIES

- FLORON. 2015. NDF. [Verspreidingsatlas vaatplanten](#).
 Greiner R, Vogt R, Oberprieler C. 2012. Phylogenetic studies in the polyploid complex of the genus *Leucanthemum* Mill. (Compositae, Anthemideae) based on cpDNA sequence variation. *Plant Syst. Evol.* 298: 1407–1414.
 Jäger EJ, Werner K. 2002. Rothmalter Exkursionsflora von Deutschland. Bd4. Gefäßpflanzen: Kritischer Band – 9. Aufl. Spektrum, Akademisches Verlag, Heidelberg / Berlin.
 Oberprieler C, Eder C, Meister J, Vogt R. 2011. AFLP fingerprinting suggests an allopolyploid origin of two members of the *Leucanthemum vulgare* aggregate (Compositae, Anthemideae) in central Europe. *Nord. J. Bot.* 29: 370–377.

- Scholz C, Uhlemann I. 2001. *Leucanthemum ircutianum* DC. und *Leucanthemum vulgare* LAM. in Sachsen-Anhalt. *Mitteilungen zur floristischen Kartierung in Sachsen-Anhalt* 6: 43–48.
 Sell P, Murrell G. 2006. *Flora of Great Britain and Ireland*. 4. Campanulaceae - Asteraceae. Cambridge University Press, Cambridge.
 Seybold S. 1996. *Leucanthemum* Miller 1754. In: Sebald O, Seybold S, Philippi G & Wörz A (eds), *Die Farn- und Blütenpflanzen Baden-Württembergs*. 6. Spezieller Teil (Spermatophyta, Unterklasse Asteridae) Valerianaceae bis Asteraceae: 160–163. Ulmer, Stuttgart.
 Zonneveld B.J.M. 2015. De verschillende genoomgewichten van Europese *Ficaria* Huds. (Ranunculaceae) duiden op acht soorten. *Gorteria* 37: 118–139.

APPENDIX 1. NEDERLANDS HERBARIUMMATERIAAL VAN *LEUCANTHEMUM VULGARE*

In onderstaande lijst met exsiccata uit bioportal is met een ? aangegeven als de determinatie niet geheel zeker is. De chromosoomaantallen zijn indertijd door Gadella en Kliphuis bepaald.

- Gelderland** – T.W.J. Gadella & E. Kliphuis 4510, 23-6-1971, op dijk, Oud Zevenaer, chromos. no.: 2n = 18; T.W.J. Gadella & E. Kliphuis 4503, 22-5-1974, rivierduin, Pannerden, chromos. no.: 2n = 18; T.W.J. Gadella & E. Kliphuis 4503, 4-6-1968, rivierduin, Pannerden, chromos. no.: 2n = 18; ? A.N.Ch. Ten Broek 137-43-2, 15-6-1961, langs wegwand met weiland nabij Lochem.
Limburg – T.W.J. Gadella & E. Kliphuis 10999, 27-7-1971, langs Julianakanaal, Stevensweert, chromos. no.: 2n = 18; ? Herbarium De Wilde 7531, IVON-excursie 3-6-1961, Vrakelberg bij Wijlre.